

Olof! Olof.

Statsminister Olof Palmes tal vid Stockholms
arbetarkommuns 75-årsjubileum den 19 april 1975

Partivänner, kamrater, som representant för parti-styrelsen, ber jag att i alla delar få instämma i vad arbetarkommunens representant nyss har framfört i vad gäller Torsten Nilsson. I övrigt så är min uppgift att framföra en hyllning till arbetarkommunens 75-årsjubileum och en hälsning till årskonferensen och sen efter all den fenomenala vältalighet som utvecklats under dagen framföra några funderingar i anledning av detta jubileum och i anledning utav dagens politiska läge.

Stockholms arbetarkommuns utveckling har i huvudsak gått parallellt med utvecklingen i partiet som helhet. Men kanske är det ändå så att intensiteten och ambitionerna på sätt och vi varit större här i Stockholm. Det är naturligt. Redan under arbetarkommunens första år var hela arbetarrörelsens uppmärksamhet riktad mot Stockholm. Det var här de riksdagsmän satt som arbetarna inte hade rätt att utse. Det var här den regering satt som inte behövde ha arbetarnas förtroende. Därför blev rösträttsagitationen och rösträttsdemonstrationerna elddopet för Stockholms arbetarrörelse. Under våren 1902 anordnades demonstration efter demonstration, möte efter möte. I krönikorna beskrivs med stolthet de halvmilslånga demonstrationstågen som innebar att - jag citerar - "huvudstaden var brännpunkten för en folkrörelse vartill vårt kapitalistiska fosterland aldrig skådat maken". Och även om det år 1902 fortfarande dröjde många år innan den allmänna rösträtten var genomförd så är det klart att det svenskasamhället inte var detsamma efter Stockholms arbetarkommuns första verksamhetsår. Idag vet vi också att det inte bara är på agitationens område som arbetarkommunen gjort bestående insatser i vårt samhälle. Lika intensivt som man gick till storms mot det gamla samhället, lika intensivt har man satsat alla krafter på att bygga upp ett nytt. Under många år har arbetarkommunen haft ansvaret

för Stockholms politiska utveckling. Det finns de som kritiserar resultatet av den politik som förts. Men dessbättre förefaller det ju som om den kritiken är hårdare ju mindre kritikernas kunskaper om Stockholm är och ju längre härifrån de befinner sig. Nu har väl synen på Stockholm förändrats under de senaste åren. Inte bara så att man i televisionen har visat en bild av Stockholm som Sveriges vackraste plats. Det är också så att alla de odiskutabla kvalitéer, som Stockholm onekligen har, blivit mer uppmärksammade. Och detta är ett resultat av ett hårt politiskt arbete, av ett avancerat och radikalt kommunalpolitiskt tänkande, där Stockholm gått i spetsen. Jan Olov Persson har med berättigad stolthet kunnat citera en amerikansk forskares syn på vår stad. För medborgarna i San Francisco och Toronto, Detroit eller London representerar Stockholm en prestation mer än ett löfte. För dem innehåller experimentet Stockholm ett budskap av första ordningen. Staden mitt i det tjugonde århundradet behöver inte vara en fornlämning från en tidigare epok fylld av faror och stadd i förfall. Effektiv funktion behöver inte förstöra skönhet och vitalitet. I vår tid har en samling människor som fått i uppdrag att leda utvecklingen av sin stad uppträtt med ansvar och en framgång, som andra delar av världen kan avundas dem, om också inte efterlikna. Ett jubileum i en rörelse som vår, med erfarenheter och bakslag och framgångar bakom sig, kan ju självfallet ge upphov till många reflektioner. En, den allra mest självklara, är betydelsen av samverkan mellan de politiska och fackliga grenarna av arbetarrörelsen. Hur viktig den är och dess rötter, kan man finna i ett uttalande som en partikongress gjorde samma år som arbetarkommunen grundades. Då sa man så här: "Då nämligen den svenska arbetarklassens avsaknad av politisk rösträtt gjort det till en nödvändighet att väsentligen bygga hela arbetarorganisationen på facklig grund så följer därav enligt kongressens mening en förpliktelse för den fackliga rörelsen i vårt land att hålla intim känning med arbetarklassens

politiska intressen." Och Hjalmar Branting sa ju nästan precis samtidigt: "Landsorganisationen fackligt, socialdemokratien politiskt, det är blott två sidor av samma stora underklassrörelse, som genom nödvändig självdisciplin kan skapa den makt som skall giva alla mera frihet än kapitalistsamhället förmår. Ty den skall betrygga allas rätt att leva ett människovärdigt liv." Och styrkan i Stockholms arbetarrörelse, den består i hög grad att man ständigt har hållit denna fackligt - politiska samverkan levande. Tre kvarts-sekel har arbetarkommunen verkat. Det kan ju ge upphov -- de där tre kvarts-sekeln -- till några väldiga rapsodiska funderingar över framstegsoptimismens villkor. Förbi sekelskiftet så levde man i den stora framstegsoptimismens tider. Men det fanns också en oro. Fogelström har skildrat den så här: "Under den lugna ytan värkte det nya fram, i de ödsliga gatorna pågick omdaningsprocesser så snabba och omfattande att många stadsbor tyckte sig förvandlade till främlingar i ett eget hem. Så mycket av det kända, vanda utplånades. Hus revs, berg sprängdes bort, gravgårdar och de dödas ben vräktes åt sidan. Ingenting tycktes heligt eller värt att bevaras. Man gick mot en ljusnande tid, sådan var utvecklingens lag. Framstegstroens dogm. Bakom fanns bara mörker och nöd, dagar att glömma, minnen att utplåna, ett nytt sekel, en ny stad, också kanske en ny människa." Han skildrar otåligheten hos dem som samlades i Folkets Hus och ville skapa denna framtid. Men motståndet var ju hårt. Man hade inte rösträtt, inte föreningsrätt. Sverige undertryckte fortfarande Norge i Unionen. Militarismen florerade i Europa. De kapitalistiska krafterna tillväxte i ekonomisk styrka och social brutalitet mitt i högkonjunkturen. Och, när kvarts-seklet var slut så kunde man ju konstatera att utvecklingsoptimism och framstegstro, det räckte ju inte för att tillförsäkra människorna en ljusare framtid. Man kunde ju också säga att det hårda självförsakande arbetet i partiet, i fackföreningarna endast hade kunnat ge begränsade framgångar under många års ansträngningar. Ett världskrig hade utkämpats i Europa, där arbetare ställts mot

arbetare. I storstrejken hade arbetarrörelsen lidit ett svårt nederlag. Framgångarna bestod i rösträtten och föreningsrätten och besluten om 8-timmarsdagen. Det var ju, om man ställer det mot förhoppningarna, begränsade framgångar. Men likväl, trots alla nederlagen, som hade varit, stod arbetarrörelsen starkare än någonsin tidigare. Man hade byggt upp organisationen, folkrörelsen på solidaritetens grund och i den förankrade man en framstegstro. När det nya kvarts-^{seklet} började, 1925, fanns det också en glättad framstegsoptimism i världen. Det var mitt i en internationell högkonjunktur, men för arbetarrörelsen var det inte tal om att låta en sådan högkonjunktur skymma de orosmoln som fanns i skrämmande antal. Den socialdemokratiska regeringen, efter Brantings död, ledd av Sandler, föll på stripadirektiven. Hindenburg blev president i Tyskland. Hitler hade grundat det nazistiska partiet. Krüger stod på höjden av makt och rikedom. Några år senare är Krüger borta, kapitalismen befinner sig i sin dittills djupaste kris, arbetslösheten och den sociala misären breder ut sig. Också det andra kvarts-^{seklet} som inleds med optimism får sitt världskrig, bara så mycket blodigare och grymmare än det första. Men det är klart - arbetarrörelsens sammanhållning och uthållighet förenad med insikt om människornas sociala behov och kapitalismens sätt att fungera leder ju också till framgångar. Vi får en ny sysselsättningspolitik och ett kraftigt ökat demokratiskt inflytande över ekonomin. Tryggheten för vanliga människor förstärks genom de sociala reformerna. Den glättade, självförmöjda framstegsoptimismen hade på nytt fått stryka på foten. Arbetarrörelsen hade vunnit framgångar därför att man hade satsat på ett hårt och målmedvetet arbete på de sakliga lösningarna av de sociala problemen. Man hade förankrat igen, ändock trots motigheterna, en framstegsoptimism i organisationen, i solidariteten och sammanhållningen. Tredje kvarts-^{seklet} 1950. Om vi tänker tillbaka ett ögonblick så var det ingen glättad framstegsoptimism inte. Då var det i stället en slags glättad undergångsoptimism. Minns ni debatten i västerlandet då? Det handlade om demokratins svaghet inför diktatureernas framsteg. Splittringen, ingen handlingskraft, ingen mot-

ståndsvilja. Men här hade man ändå i arbetarrörelsens efterkrigsprogram stakat ut vägar mot framtiden och man talade om en skördetid. Och jag tror man kan säga att det visade sig ju att de här undergångsprofetiorna om demokratin, de var ju fel. Det var fel i många många länder därför att det visade sig att decenniet blev något av en skördetid. Det är mångdubblade realinkomster med kraftigt förstärkt social trygghet, med utjämning, förbättrad fördelning, ökad sysselsättning, vidgat löntagareinflytande, utbyggnad av samhället, omdaning av utbildningen och mycket annat. Överallt i demokratiska länder, där folkliga krafter fick ett inflytande. Men återigen, den optimism man kunde känna och de resultat man kunde redovisa, det var organisationens, sammanhållningens och solidaritetens resultat. Då talade man inte om det skulle bli ett tredje världskrig, utan när detta tredje världskrig i det kalla krigets tid skulle utbryta, och om det skulle bli -51, -52, eller -53. I Tage Erlanders memoarer kan man se hur stämningarna var spridda i hela världen. Men det blev ju inte av. Men vi fick avspänningen, och vi fick en ökad insikt hos stormakterna att man måste finna vägar att försöka leva - fortsätta leva. Och de som då var domedagsprofeter, de upptäckte ju inte de stora skeende som började, när de tidigare förtryckta folken reste sig till nationell frihet och social omvandling. Vi har anledning att erinra om det i de här dagarna. Nu ser vi på TV-rutan ständigt människors lidande flimra förbi. Flyktingskarorna och lägren och bombningarna - allt det som händer. Och det är då kanske lätt att man i det läget tappar perspektivet på vad som verkligen håller på att hända. Ty det vi nu ser hända i Indokina är ju det ohyggliga plågsamma slutskedet på en obönhörlig historisk process. För efter andra världskriget var inte världen densamma, utan då reste sig de tidigare förtryckta folken - i Asien, i Afrika, på alla håll i världen för att kräva sin frihet. En del fick den genom fredlig uppgörelse. Det är den engelska arbetarrörelsens utan

varje gensägelse främsta insats att man lyckades avveckla imperiet - så stora delar av imperiet - i fred i Indien, i Pakistan o.s.v. På en del andra håll skedde det genom grymma och blodiga krig, som i Algeriet som i nio år fick kämpa ett krig för sin självständighet. Men överallt gick processen vidare. Jag förstår inte vilken historisk tillfällighet som skulle kunna ha hållit Indokina utanför denna process. Det är självklart. De var ju lovade sin självständighet 1945, men de fick den inte. De fick istället den franska militära expeditionskåren. De var ju lovade sin självständighet 1954 med fria val i samband att fransmännen hade förlorat militärt. Men de fick det inte utan de fick istället en amerikansk militär intervention, mer och mer upptrappad under ett ohyggligt 60-tal. I namnet av att bekämpa kommunismen, förhindra dominoteorins utbredning och allt möjligt annat. Jag har haft besök här av Malaysias premiärminister. Jag passade på att läsa en rapport, som jag skrivit när jag 1953 var i Singapore. Jag var ett par veckor på universitetet i Singapore. Då skrev jag en rapport hem. Jag sa så här: "Jag kan inte begripa den brittiska politiken som går ut på det att de ödslar miljoner pund på att bekämpa en kommunistisk gerilla i djungeln samtidigt som de anslår åtskilliga miljoner pund på att odla kommunister vid universitetet i Singapore genom att förmäna dem deras självklara nationella självbestämmanderätt." Men då var engelsmännen så kloka att de stack därifrån. Och Singapore och Malaysia fick självständighet. Hur blev det i Indokina?

Och så kom man då äntligen, efter alla dessa krigens år, fram till Paris-avtalet 1972, och då hade man ju möjligheten att tillämpa detta Paris-avtal och skapa den nationella enhetsregeringen och avveckla - på ett fredligt sätt - interventionen. Avveckla marionetterna genom en demokratisk process och skapa fred. Det är alldeles klart att Saigon-regimen inte ett ögonblick drömde om att

tillämpa Paris-avtalet. Därför att det var emot deras intressen. Och nu ser vi alltså slutskedet. Vi har sett det i Kambodja. Jag var arbetarkommunens gäst på 1:a maj, dagen efter invasionen i Kambodja för fem år sedan. Jag plockade fram det här första maj-talet igår. Där står det så här: "Nu sänds trupper till Kambodja. Nu går vapentransporter till Phnom Penh. Nu skövlas byarna. Nu drabbas återigen enskilda människor av krigets fruktansvärda realitet. I ett nytt land. I ett vidare område. Men det är samma krig. Så står vi inför risken att kriget vidgas. Att upptrappningen åter inleds. Att man än en gång hänger sig åt illusionen att det går att vinna militära segrar över fattiga människor som kräver bröd, frihet och människovärde." Och den illusionen varade i fem år. Intill att vi såg en ambassadör med flaggan i plastpåse lämna Phnom Penh. Och man kan ju alltså säga sig att det ju ^{är/} efterklokhet, det för ju inte framåt, men det kan väl ändå sägas: Att tänk om man hade gjort detta 1945, eller om man hade gjort det 1954, eller 1965 istället för att ställa till episoder i Tonking och börja bomba! Eller 1972. Hur mycket av människoliv hade räddats från förstörelse, hur mycket av materiel och resurser och land hade sluppit förstörelse och hur mycket av demoralisering i världen hade man sluppit undan? Men nu är vi ju där. Och då är det bara att säga att i detta läge har Kambodja vunnit sin frihet, som de måste vinna. Och i Vietnam borde det i dagens läge finnas en enda sak att göra. Tillämpa omedelbart Paris-avtalet! Det är den kortaste vägen att komma bort ifrån blodsutgjutselsen, att skapa fred och självbestämmande. Och nu läser jag i bladen utifrån Europa och hör i TV proklamationer från USA som säger ungefär så här: Att nu har Amerikas Förenta Staternas trovärdighet som nation helt försvunnit. Det sägs inte minst i västeuropeiska tidskrifter och politiska uttalanden. Gråterskorna står på rad. Det sägs av personer som trots att dom borde ha vetat bättre stödde den amerikanska krigföringen i decennium efter decennium som om dom hade talat ut så hade de kanske kunnat hejda detta

vansinne. Det är alldeles precis tvärtom. Nu, när ett grymt och från början hopplöst och orättfärdigt krig tar slut, nu när korrumperade regimer utan folklig förankring försvinner, då finns ju äntligen en chans för Förenta Staterna att återvinna sin trovärdighet som nation. Hur var det i Algeriet? Nio år pågick kriget. Nio år av lidande för det algeriska folket. Hurudan var den franska nationens trovärdighet under dessa år? Var det, när äntligen det kriget tog slut, man sa, nu är det slut på Frankrike? Utan var det så att då kunde man ju bygga upp ett förtroende kring den franska nationen igen. Det är viktigt hur man betraktar detta. Amerikanerna befinner sig ju i en svår situation. Det kan jag förstå. På sätt och viss riktar jag mycket av min kritik på det som försiggår i Västeuropa, som säger att felet med kriget i Indokina det var att man icke vann det. Då har man ingenting lärt. Ingenting. Då underminerar man ju sin framtid. Om man istället säger att kriget i Indokina var någonting som man icke kunde vinna och icke borde vinna därför att det var ett orättfärdigt krig, då har man ju en plattform att stå på för framtiden. För i så fall kanske man kan komma till en situation där man säger, ett läge i världen där vi skall känna solidaritet med de förtryckta och de förföljda, där vi skall hjälpa de fattiga, där vi skall skapa ett klimat av samarbete istället för ett klimat av krig och konfrontation. Och det är ganska avgörande hur världen kommer att se på det här. Åtminstone den rika västvärlden. Jag kan inte förstå de härdomedagsprofeterna som nu talar om undergång. Det är en längtan tillbaka till det förflutna. Det jag kan se är att äntligen så stiger nu gamla förtryckta och fattiga nationer fram som likaberättigade i nationernas krets. Frelimo var hos oss igår. Han har varit hos Er. Dem har vi träffat som förföljd befrielse-rörelse i decennier. Nu kommer de plötsligt med självförtroendet hos en rörelse som vet att de kommer att överta ansvaret för sitt land. Det vi kommer få uppleva, det vi har upplevt, om vi skall få en värld i fred är det

någonting som vi måste uppleva, men den självprovning som vi alla står inför, det är hur skall vi forma våra relationer, vårt sätt att se på de nya folken som träder fram i nationernas krets? Dom ser inte det som domedagen, dom ser det som början till sin egen framtid. Och då är frågan skall vi skapa den framtid gemensamt med dom eller i strid med dom? Det är den fråga som de rika nationerna ställs inför. Det är alltså beklämmande om man bland alla gråterskorna och bland alla klagarna, och bland alla undergångsprofeterna liksom smiter undan att ställa sig den fråga som världen måste ställa sig idag. Det finns ju andra grundvalar för en dystert bild. Det är den ekonomiska krisen, som ju alltid drabbar de värst utsatta; de fattiga arbetarna. Arbetslösheten i Amerika - 8 miljoner - arbetslösheten på kontinenten - 4 miljoner - samtidigt stora prisstegringar - och tal om kris. Och det visar ju bara - det är en påminnelse om - att kapitalismens destruktiva krafter ännu är långt ifrån tyglade. Vi får ju liksom skärvor utav detta. Några korta bilder från Amerika. Så sammanfattas ju det slöseri och ansvarslöshet som ändå ju fortfarande förbinds med kapitalismen. Jag läser i en amerikansk tidskrift att antalet märken på frukostflingor mellan 60 - 70 ökade med 125%, cigarrettmärken med 130, bilmodellerna med 54, elektriska brödrostar med 250 procent. Men arbetslösheten bland svarta tonåringar är nära 50 procent. Och i TV talar en trött amerikansk socialarbetare om att så gott som en hel svart ungdomsgeneration kommer att för all framtid vara utstängd från den amerikanska arbetsmarknaden. I det postindustriella samhället är det billigt att ge dessa människor en minimal levnadsnivå. Det är för dyrt att ge dem arbete. Det fragment som ger en bild av det kapitalistiska systemets förmåga att tillförsäkra människorna trygghet och arbete, att ge dem en förnuftig hushållning, att slå vakt om miljö och naturresurser. Men sannerligen, inte heller det andra dominerande ekonomiska systemet i världen - kommunismen - kan ju precis inge människorna

i vår tid några förhoppningar om en framtid i demokrati och social rättvisa. För sju år sedan skapades ju sådana förhoppningar i Tjeckoslovakien. De förhoppningarna grundades eller grusades av vapenmakt. Och som vi läser i bladen, så än idag förföljs Alexander Dubcek av ett upp-
båd säkerhetspoliser. I ett brev så beskriver han utvecklingen såhär: "Därför har krisen inom partiet fördjupats. Partiets ledning har medelst diktat sökt styra den socialistiska utvecklingen och har därigenom kommit i konflikt med partimedlemmarna, det stora flertalet, den arbetande ungdomen, studenterna och fackföreningarna, kvinnorörelsen." Och han skildrar ett parti i demoralisering, som håller på att utrensas. Först 48 alla socialdemokrater, sedan 68 kommunisterna och nu fortsätter utrensningarna. I demoralisering. Jag citerar ett kort stycke av vad Alexander Dubcek hade sagt på ett möte i Linköping för en vecka sedan. Inte det här, men ett annat. Till vårt förvånande så har det uppkallat parti-
chefen där, Gustav Husak, till polemik mot mig. Jag har kanske inte någon större anledning att ingå på den polemiken. Jag brukar föralldel inte polemisera med president Thieu i Sydvietnam heller. Jag tror att det bästa svaret är att säga: Inrikesministern, polisministern, enligt Aftonbladet, hade härom dagen ett möte med polis- och säkerhetstjänstens ledare och framhöll därvid att ordningsmakten skall göra allt för att avslöja och utrensa reaktionära grupper och individer och i rättan tid och utan kompromiss stoppa deras verksamhet. Så talar diktaturens kreatur till varandra. Ty vi måste ju stå klart ideologiskt! Det är ju ett faktum att de tjeckiska och slovakiska folken är utsatta för en diktatur som den överväldigande majoriteten av dessa folk hatar och föraktar. Och i vår syn på solidariteten med de förtryckta i världen måste ingå en dröm, en förhoppning om att den tid skall komma då det tjeckiska folket kan återfå sin frihet. Och därmed är alltså sagt att för den demokratiska socialismen kan vare sig kapitalismen eller kommunismen erbjuda accep-

tabla lösningar på våra sociala problem.

När vi i vårt partiprogram nu säger att bestämmanderätten över produktionen skall läggas i hela folkets händer, så möter vi svaren. Man säger i kapitalismens länder: jo, men det ordnar ju konsumenterna. Genom sina beslut är det ju konsumenterna som styr produktionens inriktning, och därmed ligger bestämmanderätten i folkets händer. Men för att något förenkla: det är ju inte konsumenterna som genom sina osynliga händer bestämmer att ITT skall med penningmedel understödja åkeriägarnas strejk i Chile. Det är osynliga händer av helt annat slag som där är i arbete. Det är klart vi kan använda prisbildningen . Självfallet! Och det är ju inte heller så att om man säger att bara vi får förstatliga alla produktionsmedel så har folket bestämmanderätten, om denna folkets bestämmanderätt i själva verket utövas genom en centralbyråkratisk diktatur som förmenar folket denna dess frihet. Det är ingen lösning på problemen. Vi vet ju att detta samhälle, där människorna bestämmer, måste växa fram som resultatet av en tålmodig, demokratisk process, som ständigt strävar efter att vidga människornas inflytande över villkoren för sin tillvaro, att öka tryggheten och den sociala rättvisan, att minska klyftorna mellan människorna och öka jämlikheten, och det är detta som är temat i debatten om vårt partiprogram. Och återigen så är ju detta lärdomen av tre kvarts-sekel att framstegsoptimismen i en ganska ond värld, där det finns mycket utav vargatider och förtryck och elände, den kan vi bara förankra i den egna organisationen, i sammanhållningen och solidariteten för att ge sig i kast med de problem som man kan lösa för människorna. 1960 hade vi ett sånt här program, ett nytt program. Till programkommissionen inflöt då, när den hade lagt fram sitt förslag, 10 skrivelser med förslag till ändringar. Nu har vi haft det nya förslaget ute på remiss. Och till programkommissionen har influtit 754 skrivelser och motioner från enskilda med

synpunkter och förändringar på partiprogrammet. Och detta det är alltså den bästa framtidsgaranti en rörelse kan hoppas på. Ty det betyder att det i partiet finns en stor tilltro till vår ideologi och till möjligheten att förverkliga den ideologin. Annars skulle man inte ägna sig åt detta ofantliga arbete. Och dessutom visar det att det finns väldigt många människor som är beredda att satsa av sig själva för att bringa det här verket framåt. Jag hinner tyvärr inte gå in så mycket på det.

Men enkelt uttryckt: Detta programs syfte är att i en tid av social och ekonomisk oro, av längtan till ett svunnet Sörgården finna vägar att utveckla det moderna industrisamhället och göra det till en värdig livsmiljö för människorna. Det är liksom den röda tråden. Och i centrum för denna strävan ligger arbetet. Vi kan aldrig acceptera att i postindustrialismens tecken köpa oss fria från allas rätt till arbete. Därför satsar vi hårt på att vidga rätten till arbete till allt fler grupper. Det senaste året har sysselsättningen ökat med en bra bit över 100.000 personer. I verkligheten och inte på plakaten. De allra flesta av dem är kvinnor. Andelen, för att ta en siffra, jag skall inte plåga er med många, andelen förvärvsarbetande kvinnor i åldern 25 till 54 år uppgick under första kvartalet 1975 till 73 % mot 70 % för ett år sedan, och 55 % för 10 år sedan. Det innebär att den skillnad i förvärvsintensitet på drygt 40 procentenheter som fanns mellan män och kvinnor i dessa åldersgrupper halverats på tio år. En sådan dramatisk utveckling i samhället har vi sällan varit med om. På ett sätt i all tysthet. Därför växer ju kraven nu på barnomsorgen och på förändringar av arbetsmarknad och allt detta. Det är en helt självklar konsekvens av denna helt dramatiska förändring som skett på svensk arbetsmarknad. Och det innebär ett väldigt steg mot allas rätt till arbete. Jag vill tillägga att utav de där över 100.000 nya jobben så var 50.000 drygt i industrin, 60.000 inom den offentliga sektorn. Det är alltså inte så att vi

på något sätt har offrat den offentliga sektorn, utan där är fortfarande, trots denna industriella högkonjunktur, som den stora dynamiken har legat. Men lika viktigt som det är att skapa arbete åt alla lika viktigt är det att revolutionera arbetets villkor. Jag märker att i de konservativa bladen, så skrivs det alltid om kvalitet i olika sammanhang. Och det är intressant. Det anses vara en slags konservativ dygd. Man talar om kvalitén. Då tänker man på det lilla previligierade fåtalet. Men den viktigaste kvalitetsfrågan i det svenska samhället är att öka arbetets kvalitet på den svenska arbetsmarknaden. Det är vi i färd med. Och där tror jag att partiprogram och den praktiska politiken ligger i samklang med varandra. I själva verket har arbetslivet varit det utan motsvarighet allra främsta reformområdet under de senaste åren. Arbetsmiljön, skyddsombudens ställning, anställningstryggheten, fackliga förtroendemäns ställning, rätten till ledighet för studier, o.s.v. är nyckelorden. Och det är nyckelord som anger politikens inriktning. Och nu så diskuteras kanske i 10.000 grupper i fackföreningsrörelsen och i partiet hur man skall ta bort den s.k. paragraf 32. När den är borta, och när vi fått alla de andra reformerna att sätta sig på arbetsmarknaden och på arbetsplatserna - och det kommer att kräva ett hårt fackligt jobb - då tvekar jag inte att säga att vi lever i ett nytt och avsevärt mycket bättre samhälle. Och då tvekar jag inte att säga att vi har genomfört den största demokratiseringsaktionen sedan den allmänna rösträttens genomförande. Kom ihåg igen, det är grundvalen i en framstegsoptimism som funnits i organisationen. Jag kan inte tala så mycket dagspolitik, men under de här snålblåstens år, då vi liksom var avförda från den politiska dagordningen, och man hade picture shows och allt möjligt annat som Hedlund brukar säga, då klarade vi alltså av det. Och varför? Att vi klarade av 1973 års val har jag sagt många gånger förut - det var en arbetsseger eller en försvarsstrids försvarsseger för organisationen, och

det var den som lyfte fram oss under de sista veckorna. Helt avgörande. Det finns ingen annan förklaring. Och varför var den organisationen beredd att göra det? Jo därför att under snålblåstens år så satt man i organisationerna och diskuterade arbetslivets förnyelse och diskuterade paragraf 32 och skyddsombudens ställning och hur man skulle bygga ut den ekonomiska demokratin. Alltså man hade icke bara de dagsaktuella tingen att slåss för, för de försvinner som dagssländor, de politiska debattämnen, det gör dom. Men hade en långsiktig förändring av samhället att slåss för. Och i en knepig tid så var det det som höll uppe sammanhållningen, arbetsmoralen, slagkraften. Och då kan man säga att - är det inte konstigt att det tog så många år? Att Stockholms arbetarkommun skulle behöva bli 75 år innan demokratin började slås in innanför fabriksportarna. Tittar man tillbaks på gamla protokoll, det har vi gjort ibland när vi diskuterat partiprogram, så kan man finna att det här är inga nya debattämnen. Det finns inga nya debattämnen höll jag på att säga. På 1920 års kongress så stod de allihopa och sa att nu skall vi genomföra den industriella demokratin. Där stod Möller, där stod Engberg, där stod Wigforss, och där stod allihopa och sa: Nu på 20-talet skall vi genomföra den industriella demokratin. Men det blev icke. Ja, säger jag, var de så slöa? Nej, men därför som man sagt. Tiden var inte mogen. Här skulle man slåss för att överhuvudtaget förankra föreningsrätten och rösträtten. Och slåss mot misären och massarbetslösheten. Och skapa en demokratisk skola och det tog alla krafter i anspråk. Och fackföreningsrörelsen stod inför uppgiften att organisera sig och bli accepterad. Skola medlemmarna. Och det tog alla krafter i anspråk. Och det blev sist, som Torsten Nilsson nämnde i morse, som Per Albin Hansson brukade delade in i de tre skedena, först den politiska demokratin, och när vi klarat den, så skall vi ta den sociala demokratin, och när vi klarat den så skall vi ta den ekonomiska demokratin. För då är

tiden mogen. Och där står vi idag. Och det finns inga genvägar till att lägga hela bestämmanderätten över produktionen i hela folkets händer. Det finns bara det att stärka vår gemensamma planering av framtiden. Icke som ett eldorado för experter. Utan genom att göra de stora och avgörande frågorna i vårt samhälle. Åtkomliga för vanliga människor. För de är åtkomliga, ty de beror ytterst på våra värderingar. Och det har jag sökt visa i hela energirådslaget, som ett exempel. Och genom att gå in på varje enskild arbetsplats i det här landet och där börja genomföra demokratiska procedurer, processer - det är inte bara att skaffa sig bestämmandet är också att dra på sig ansvar som är ganska besvärligt att bära ibland. Men denna mödosamma process är igång. Vi kan se att det finns mycket som vi har att oroa oss för i världen. Och världsutvecklingen. Och den ekonomiska utvecklingen i världen, som vi är beroende av. Och alla de svårigheterna, de kommer vi att försöka ta och bemästra. Men har vi en tro på framtiden, igen, så ligger det i styrkan och sammanhållningen i våra organisationer, kring den demokratiska socialismens idé som vi upplever som den enda värdiga att förändra och omdana ett samhälle. Och det här är inget nytt i och för sig. Det har, Torsten Nilsson sagt väldigt många gånger. När arbetarkommunen firade 50-årsjubileum och Torsten var femårsnovis som ordförande så gav han uttryck för denna socialdemokratins ständigt underskattade styrka. Då som nu, sa Torsten, duggade olycksprofetierna om socialdemokratins snara hädanfärd. Motståndarna förbisåg även den gången en sak. De anade inte vilket kapital vi hade i våra idéer. Rörelsen drevs fram av den ekonomiska och politiska utvecklingens krafter. Tiden mognade för att klassamhället skulle avvecklas. Och jämlikhetens samhälle träda i dess ställe. Slut citat. Torsten har aldrig förbisett idéernas betydelse. Idag har Ni med rätta hyllat honom för ett fantastiskt fint dagsverke i 30 år som ordförande i Stockholms arbetarkommun. Jag vill naturligtvis också gärna delta i den

hyllningskören. Men jag tycker på sätt och vis det är ännu angelägnare att framhålla som partistyrelsens representant att hälsa Torsten Nilsson välkommen till nästa veckas sammanträde i partiets verkställande utskott och partistyrelse för att vi skall forma ut riktlinjerna för framtidens politik. Han kunde av de stormande hyllningarna idag dra slutsatsen, den felaktiga slutsatsen, att han kunde lägga av. Så är icke fallet. Vi behöver honom fortsättningsvis - närmast nästa vecka.